

Planowanie zajęć wychowawczych w klasie i świetlicy

Opracowanie mgr Lilianna Pińkowska

Jak nauczyciel powinien zaplanować i zorganizować dziecku czas, by chętnie chodziło do szkoły, podejmowało nowe wyzwania, aktywnie uczestniczyło w zajęciach zarówno lekcyjnych, jak i nieobowiązkowych? Jaka rolę pełni świetlica szkolna? Czy jest tylko miejscem pobytu dziecka, a może organizatorem jego zajęć, zgodnie z potrzebami, wiekiem, zainteresowaniem? Zarówno świetlica szkolna, jak i klasa może rozwijać pozytywne oddziaływania, a negatywne eliminować. Znaczącą funkcję ogrywa tu rola wychowawcy, przewodnika, nauczyciela, który powinien wskazywać i podejmować właściwe działania, zmierzające do kształtowania odpowiednich postaw młodego człowieka. Pedagog może inspirować, być wzorem do naśladowania, swoją postawą zachęcać uczniów do działania i wyzwań. Zdajemy sobie sprawę, że przed pedagogiem stoi nie lada wyzwanie, które powinien umiejętnie zrealizować.

Dydaktyczno – wychowawcza praca szkoły powinna być uzupełniona opieką pozaszkolną i pozalekcyjną, która przedłuża oddziaływanie szkoły na dzieci i młodzież. Bogatym źródłem tematów i problemów, które powinny być jak najczęściej wykorzystywane przez wychowawcę, jest bieżące życie, problematyka społeczna w kraju i na świecie. Podstawowym warunkiem powodzenia pracy ideowo - wychowawczej jest wszechstronne ukazywanie młodzieży współczesnego życia zблиżanie jej do aktywnego w nim udziału. Musimy zatem uczuciowo związać młodzież z naszym ustrojem, rozbudzić w niej chęć uczestnictwa w budownictwie naszego państwa, wzbogacać świat przeżyć przez rozmowy, książki, film, wycieczki i osobisty kontakt z tym, co w Polsce zostało dokonane. Musimy nauczyć podopiecznych ukształtować umiejętności przeżywania na przykład zetknięcia się z pamiątkami narodowymi, czy historycznymi, które znają z opisów i opowiadań. Szczególnie ważne jest to dla osób młodszych, w wieku 7 - 10 lat, które posiadają niewielki zakres wiedzy, doświadczeń życiowych, a niedostateczny jeszcze rozwój procesów myślowych nie pozwala na głębszą analizę tych zjawisk. Dostrzegają one już proste związki zachodzące w zjawiskach społecznych i przyrodniczych. Z dziećmi młodszymi powinniśmy podjąć prace mającą na celu budzenie uczuć miłości do ojczyzny, umiłowanie i poznanie miejsca rodzinnego jego najbliższej okolicy, zdobywanie wiadomości o bogactwach techniki i kultury polskiej. Wiedza o Polsce,

o kraju, w którym żyje młodzież, jest licznym z podstawowych czynników kształtujących obraz ojczyzny. Przyjaźń z innymi narodami, poznawanie ludzkiej pracy i twórczości, szacunek dla starszych, umiłowanie przyrody w drodze zdobywania wiadomości o niej to zagadnienia, z którymi dzieci powinny się zapoznawać w toku codziennej pracy. Cały proces wychowania ideowo - patriotycznego dzieci powinien mieć charakter ciągłego systematycznego oddziaływania. Wówczas rozbudzi u wychowanków miłość do ojczyzny i chęć służenia jej czynem. Rozwój osobowości dziecka, jego powodzenia szkolne, poczucie własnej wartości zależą w dużej mierze od osiągnięcia właściwych warunków w nauce. Aby wychowankowie osiągalni dobre wyniki nauczania należy wdrażać ich do systematycznej i samodzielnej pracy. Wychowawca powinien przekazać podopiecznym podstawową wiedzę z zakresu techniki pracy umysłowej, zapoznać je z prawidłowym sposobem uczenia się, korzystania ze słowników, encyklopedii, pracy z podręcznikiem.¹

Należy zdawać sobie sprawę, że wyniki w nauce zależą nie tylko od stopnia wiadomości i umiejętności szkolnych wychowanka, ale także od jego zachowania w szkole, od stosunku do wychowawców i kolegów. Problem z nauką należy, zatem ściśle wiązać z pracą wychowawczą grupy. Konieczne jest zaangażowanie dzieci w zespołowe przygotowanie prac społecznych, dające im poczucie przydatności i uznania innych. Temu zadaniu służą różnorodne formy pracy na rzecz grupy, szkoły i miejscowego środowiska. Powodzenie tych prac i osiągnięć określonych celów wychowawczych zależy w dużej mierze od ich systematyczności i dobrej organizacji. Działalność społeczna dzieci musi wpływać z całokształtu placówki, z planu pracy dydaktyczno - wychowawczego szkoły i nie wolno jej traktować marginesowo. Należy pamiętać o tym, że społeczna działalność wychowanków nie może być wymuszona, ponieważ narzucany obowiązek podkreśli sens prac społecznych. Dzieci same muszą podjąć inicjatywę tych prac, a ich zaangażowanie pozwoli osiągnąć zamierzony cel i właściwe efekty wychowawcze. Zadowolenie i radość dzieci z podjętych zobowiązań będą pełne wtedy, kiedy przekonają się, że ich wysiłek był potrzebny i został należycie oceniony.

¹ Świetlica szkolna szansą do wykorzystania, pod red. M. Pietkiewicz, Warszawa 1988, s.43

W pracy wychowawczej należy położyć szczególny nacisk na rozwijanie i pogłębianie zainteresowań, które dzieci przejawiają oraz na kształtowanie nowych zainteresowań.

Wychowawca rozbudzając i kształtując je powinien stawiać przed dzieckiem problemy, które budzą ciekawość i chęć rozwiązania. Ponadto powinien udzielać wskazówek do rozwiązywania trudnych problemów i stwarzać dziecku możliwość samodzielnej pracy oraz uzyskać efekty i osiągnięcia.

Intensywny rozwój społeczno - polityczny kraju, którego konsekwencją jest zwiększające się z roku na rok aktywność zawodowa kobiet, stwarza konieczność zapewnienia opieki i zorganizowania czasu wolnego dzieci między zakończeniem nauki, a powrotem do domu. Jedną z takich form, które pomogą przyczynić się do pogłębienia wiedzy, ukształtowania charakteru, przekonań i postawy ideowej jest świetlica, spełniająca wiele istotnych funkcji nie tylko opiekuńczych, ale i wychowawczych. Wychowawca świetlicy powinien zapewnić podopiecznemu czas na wypoczynek, odprężenie, zajęcia dobrowolne. Działalność świetlicy powinna dotyczyć pięciu dziedzin: wychowania zdrowotnego, społeczno - moralnego, umysłowego, technicznego i estetycznego.² Powinna być miejscem konkretnego wykorzystania czasu wolnego przynoszącego pożytek dzieciom, zadaniem wychowawcy jest inspirowanie ich poczynań, które pozwalają rozbudzić, rozwijać oraz kształtować uzdolnienia i zainteresowania dziecka. Korzystanie ze świetlicy szkolnej, na zasadzie dobrowolnego wyboru, stwarza większą możliwość nawiązania bezpośrednich bliższych relacji nauczycieli z wychowankami i wcześniejszego rozpoznania źródeł wielu negatywnych zjawisk występujących wśród młodzieży i skuteczniejszego zapobiegania im.

Aby pomóc w wychowaniu młodego pokolenia, każda świetlica powinna zastąpić dziecku dom rodzinny, zapewniając mu wszechstronną opiekę wychowawczą. Planowana i zorganizowana opieka nad dzieckiem w godzinach pozalekcyjnym jest ważnym ogniwem pracy szkoły. Tylko taka szkoła, w której jest dobrze zorganizowana działalność pozalekcyjna ma warunki umożliwiające zbudowanie systemu wychowawczego i planowanej zorganizowanej pracy wychowawczej. Szkoła

² Tamże, s. 44

podstawowa nie może realizować wszystkich zadań wychowawczych, ponieważ nie wypełnia całego czasu wolnego, jakim dziecko dysponuje.

Jednym z głównych warunków pracy w świetlicy jest stworzenie wychowankom odpowiednich warunków do odrabiania prac domowych. Do tego celu powinny być wykorzystane nie tylko pomieszczenia świetlicowe, ale również wolne pomieszczenia szkolne ze zgromadzonymi tam podręcznikami, pomocami naukowymi, z których dzieci mogą samodzielnie korzystać.

Biorąc pod uwagę warunki, w jakich dzieci żyją, świetlica w pewnym stopniu musi przyjąć na siebie zadanie wyrównania braków i zaniedbań w zakresie wiedzy ucznia. Aby uzupełnić luki i przezwyciężyć trudności w nauce u dzieci klas młodszych można przeprowadzić różne formy zabawowe - ugruntowujące i rozszerzające wiedzę. Duże znaczenie ma wprowadzenie w szerokim stopniu zabaw i gier dydaktycznych, umysłowych (zagadek, szarad, rebusów, łamigłówek, krzyżówek, kalamburów, logogryfów), które kształcą zdolności poznawcze dziecka – pamięć, myślenie, uwagę. Ponadto pogłębiają, ugruntowują i rozszerzają wiadomości zdobyte w szkole z różnorodnych dziedzin, wpływają na charakter dziecka, rozwijają aktywność, inicjatywę, samodzielność, zaradność, uczą współżycia i współdziałania w zespole, w naturalny i praktyczny sposób sprawdzają wiadomości podopiecznych, rozwijają ich zainteresowania i zamiłowania.³

Zainteresowania będą różnorodne, zależne od płci i wieku. U młodszych dzieci będą one powierzchowne, przypadkowe, nietrwałe, u starszych zróżnicowane, bardziej trwałe, wyspecjalizowane. W świetlicy pracują różnego typu koła, które powstają w odpowiedzi na zainteresowania uczniów. Udział pracy tych kół jest dowolny (według woli i zainteresowań). Działalność kół ma ogromne znaczenie, gdyż służą wzbogaceniu wiadomości dziecka i jego osobowości, zdobywaniu różnych umiejętności praktycznych.

Koła zainteresowań pełnią również ważną rolę w dziedzinie wyboru przyszłego zawodu. Dzieci już w szkole podstawowej muszą podjąć decyzję wyboru kierunku dalszego kształcenia się w wyspecjalizowanych typach szkół Koła zainteresowań mają

³ A. Z. Miechowie, *Zabawy i gry świetlicowe* [w:] *Poradnik dla wychowawców świetlic szkolnych*, Warszawa 1986, s. 26-27

ściśle sprecyzowane zadania i zamierzenia wychowawcze. Zadania powinny być ciekawe i atrakcyjne, by mobilizowały do wysiłku, a jednocześnie różnorodne, by młodzież miała z czego wybierać. Podopiecznemu należy bowiem zostawić pewną swobodę działania i możliwość wyboru zadań, aby w różnorodny sposób mogło przejawiać swoją aktywność. Każdy wychowawca czy instruktor powinien dążyć do tego, by nie tylko wyposażyć dziecko w minimum wiedzy objętej programem, ale jednocześnie kształtować dążenie do pełniejszego, głębszego i samodzielnego rozszerzenia wiadomości. Sposób spędzania wolnego czasu, właściwa proporcja wypoczynku, rozrywki i własna aktywność kierowania zainteresowaniami oraz treści przeżyć w wolnym czasie mają ogromne znaczenie dla wszechstronnego rozwoju dziecka, stanowią jego potrzebę psychiczną, są warunkiem zdrowego wypoczynku.

Dziecko posiada wiele możliwości twórczych, uzdolnień, które we właściwy sposób należy rozpoznać i rozwijać, a w tym celu zorganizowane zajęcia muszą w większym stopniu uwzględniać własną inicjatywę i dążenie dzieci, wzbogacać treści i walory wychowawcze oraz ukazywać różnorodne możliwości wartościowej rozrywki. W wolnym czasie narażone jest na różne sytuacje i negatywne wpływy, dlatego czas ten wymaga nasilenia świadomych celów wychowawczych oraz stworzenie całego systemu celowych i planowanych oddziaływań. Rozwijanie i aktywizacja postawy społecznej wychowanków, zsynchronizowanej z życiem i wymogami środowiska społecznego, wdrażanie ich do rzetelnego wykonywania różnych prac, rozbudzanie zamiłowań i trwałych nawyków to jedna z wielu różnorodnych grup zadań pracy świetlicowej.

Kształtowanie postawy społecznej polega na rozwijaniu u dzieci rozumienia i zainteresowania dla spraw ogólnych, ukazywaniu wzajemnych stosunków na zasadzie koleżeńskości i życzliwości, wyrabianiu umiejętności współżycia i współdziałania w gronie kolegów. Organizując grupy dziecięce trzeba pamiętać o stworzeniu kolektywu dziecięcego, który będzie posiadał wewnętrzną strukturę i cechy posiadające jego silny wpływ na jednostkę. Odpowiednie kierowanie procesami i zjawiskami ujawniającymi się w zespole ma doprowadzić do tego, aby wpływ grupy na jej poszczególnych członków był wychowawczo prawidłowy i skuteczny. W toku

codziennych zajęć należy formułować takie cele i zadania, które mogłyby być uznane przez wszystkie dzieci za ważne, konieczne i wartościowe

Uczestnika świetlicy chcemy wychować jako człowieka kulturalnego, który osiągnął określony stopień umiejętności w opanowywaniu wiedzy i form zachowania się zgodnych z przyjętymi przez nasze społeczeństwo normami współżycia. Cechy i nawyki, które chcemy kształtować świadczą o kulturze przejawiającym się we właściwym zachowaniu w szkole, na ulicy, w kinie, teatrze, a jej wykładnikiem jest grzeczność, dobre wychowanie, przestrzeganie przyjętych obyczajów. W codziennym życiu dzieci muszą przyswoić sobie te zewnętrzne formy kulturalne i wytworzyć nawyk kulturalnego zachowania się. Praca w świetlicy nastęrcza bardzo dużo okazji wymagających wyrażania szacunku, pozdrawiania, używania słów dziękuję i przepraszam. Wychowawca powinien nauczyć dzieci i wymagać od nich właściwego reagowania w takich sytuacjach, podać ugruntować znajomość reguł, zwyczajów i obyczajów panujących w zespole dziecięcym czy danym środowisku. Dziecko musi otrzymywać pewne konkretne informacje, na przykład jak posługiwać się sztucami, jak zachowywać się w teatrze, kinie. Informacje o obowiązujących regułach będą wymagały od dziecka dyscypliny, która będzie się wytwarzała w toku systematycznej pracy wychowawczej. Oprócz kształtowania nawyków kulturalnego zachowania się również ważnym zadaniem świetlicy jest włączenie dzieci do korzystania z dóbr kulturalnych oraz umiejętności współtworzenia ich i wyrabiania kryteriów prawidłowej oceny wartości artystycznej.⁴

W pracy wychowawczej należy zwrócić uwagę na wyrabianie i kształtowanie nawyków higieniczno- porządkowych. Codzienne mycie rąk przed posiłkami, kulturalne zachowanie się w stołówce szkolnej, porządek w tornistrze, wygląd zeszytów to drobne, codzienne sprawy, które rzutują na kulturę naszych wychowanków. Poziom kulturalny dzieci, które przychodzą do świetlicy, jak też ich wiedza w tym zakresie są różnicowane. Czasami trzeba osłabić i zlikwidować szkodliwe upodobania, nawyki i przyzwyczajenia, a na ich miejsce ukształtować i utrwalić nowe. W procesie utrwalania kulturalnych form zachowania istotną rolę odgrywa osoba wychowawcy, jego sposób bycia, stosunek do ludzi, reakcje na różne

⁴ Tamże, s. 27

przejawy życia w zespole. On sam powinien być bogatym źródłem informacji i wzorem, który można naśladować.

Zdrowie, odpoczynek, prawidłowa i sprawna postawa- to sprawy, który trzeba poświęcić wiele troski i uwagi. Kilkugodzinny pobyt dziecka w szkole i obciążenie go nauką w domu powoduje naruszenie równowagi między pracą a wypoczynkiem. W tej sytuacji należy zwrócić uwagę na racjonalny wypoczynek uczniów. Należy tak zaplanować wypoczynek by był on czynny i charakteryzował się bogactwem treści. Do takiego wypoczynku zalicza się gry i zabawy na powietrzu, wycieczki, zajęcia sportowe, gry stolikowe, teatr, kino, środki masowego przekazu.

Najistotniejsze znaczenie dla regeneracji sił psychicznych i fizycznych dziecka mają zajęcia ruchowe na powietrzu. Określonym przemianom biochemicznym, które zachodzą w organizmie dziecka niezbędne są dwa czynniki: tlen i ruch. Zajęcia na powietrzu stanowią najkorzystniejszy rodzaj aktywności, która przeciwdziała przeciążeniu uczniów pracą umysłową. Rozwój fizyczny i osobowości młodego człowieka zależy również od wyrobienia nawyków potrzeby ruchu. Zajęcia nie powinny przekraczać jednak możliwości dziecka i wymagać zbyt wielkiego wysiłku, aby nie zniechęciły naszych wychowanków. (Czas ruchowy zajęć na powietrzu powinien wynosić minimum 1,5 – 2 godzin dziennie- we wszystkich porach roku. Zdrowa formą wypoczynku są zajęcia sportowe, wycieczki i turystyka. Ruch na świeżym powietrzu połączony z obcowaniem z przyrodą, poznawaniem nowego otoczenia, ma wiele cennych walorów. Zajęcia te uczą samodzielności, inicjatywy, dyscypliny, jednoczą, aktywizują zespół, budzą zamiłowania intelektualne, rozwijają wszechstronność wiedzy, kształtują uzdolnienia artystyczne, rozbudzają upodobania sportowe i turystyczne, zachęcają do działalności społecznej, dają pełnowartościowy wypoczynek- wychowują.

Zajęcia pozalekcyjne są tą formą aktywności młodzieży, w której udział nie jest związany z rygiem formalnego obowiązku, ale wypływa z zainteresowania i samorzutnego zaangażowania dziecka. Stwarzają one przede wszystkim dzieciom wartościowy teren działalności oraz dają możliwość pogłębiania i rozszerzania posiadanych wiadomości. Wychowanie pozalekcyjne stanowi również czynnik

zespolenia społecznego, staje się ośrodkiem różnorodnych kontaktów, zbliżeń i współpracy.

Wychowawca zarówno w świetlicy, jak i podczas zajęć lekcyjnych powinien tak planować czas, by uczeń rozwijał swoje zainteresowania, uzdolnienia, talenty by powinien podjąć się również działalności opiekuńczej na rzecz dziecka, organizacji życia kulturalnego, sportu i rekreacji, wychowania ideowego, kształtowania osobowości wychowanka i postaw społeczno - politycznych między innymi poprzez zabawy i gry świetlicowe, czytelnictwo, zajęcia umuzykalniające, żywe słowo i teatralne formy pracy imprezy i uroczystości okolicznościowe, formy ćwiczeń ruchowych, środki audiowizualne. Należy zwracać uwagę że świetlica pełni rolę, funkcje opiekuńcze i dydaktyczno - wychowawcze.⁵

⁵ Tamże, s.7

Bibliografia:

1 *Świetlica szkolna szansą do wykorzystania* pod red. M. Pietkiewicz, Warszawa 1988

2 *Praca wychowawcza w świetlicy szkolnej*, pod red. A. Wiszniewskiej, Warszawa 1978